

Pamiatky a lokality UNESCO – možnosti ich využitia

Využitie pamiatok a lokalít UNESCO

OBSAH:

1. Značka UNESCO na Slovensku
2. Umiestnenie a prístup na prírodné a kultúrne pamiatky UNESCO
3. SWOT analýza využitia UNESCO pamiatok a lokalít
4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?
5. VÝZVY pre možnosti využitia UNESCO pamiatok a lokalít v turizme

1. Značka UNESCO na Slovensku

Programové oblasti UNESCO:

1. vzdelávanie a výchova
2. prírodné vedy a životné prostredie
3. spoločenské vedy
4. kultúra
5. komunikácia

1. Značka UNESCO na Slovensku

Dezignácie UNESCO na Slovensku:

8 lokalít svetového dedičstva UNESCO (6 kultúrnych a 2 prírodné)

9 prvkov nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva

4 biosférické rezervácie UNESCO

1 geopark UNESCO

4 katedry UNESCO

25 pridružených škôl UNESCO

2 učiace sa mestá UNESCO (Trnava a Bratislava)

1 kreatívne mesto UNESCO (Košice)

3 zápisy v Registri Pamäť sveta

1. Značka UNESCO na Slovensku

Kultúrne lokality zapísané v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva

- 1. **Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia** (zápis v r. 1993 na základe kritérií iv, v);
- 2. **Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia** (zápis v r. 1993 na základe kritéria iv, rozšírenie v r. 2009);
- 3. **Rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec** (zápis v r. 1993 na základe kritérií iv, v);
- 4. **Historické jadro mesta Bardejov** (zápis v r. 2000 na základe kritérií iii, iv);
- 5. **Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka** (zápis v r. 2008 na základe kritérií iii, iv).
- 6. **Hranice Rímskej ríše – Dunajský Limes (západný segment) - spoločná lokalita s Nemeckom a Rakúskom** (zápis v r. 2021, na základe kritérií ii, iii, iv)

1. Značka UNESCO na Slovensku

Prírodné lokality zapísané v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva

- 1. **Jaskyne Slovenského krasu a Aggteleckého krasu** – spoločná lokalita s Maďarskom (zápis v r. 1995 na základe viii, rozšírenie v r. 2000);
- 2. **Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy** – spoločná lokalita s Nemeckom, Ukrajinou, Rakúskom, Albánskom, Belgickom, Bulharskom, Chorvátskom, Talianskom, Rumunskom, Slovinskom a Španielskom (zápis v r. 2007 na základe kritéria ix, rozšírenie v r. 2011 a 2017).

Geopark

- **Novohrad–Nógrád UNESCO** globálny geopark zahŕňa územie 28 obcí na slovenskej strane (južné časti okresov Rimavská Sobota, Lučenec) a 64 obcí na maďarskej strane (severná časť Novohradskej župy).

1. Značka UNESCO na Slovensku

Prvky nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva

- 1. Fujara – hudobný nástroj a jeho hudba (zápis v r. 2005, 2008)
- 2. Terchovská muzika (zápis v r. 2013)
- 3. Gajdošská kultúra (zápis v r. 2015)
- 4. Bábkarstvo na Slovensku a v Čechách (zápis v r. 2016)
- 5. Horehronský viachlasný spev (zápis v r. 2017)
- 6. Modrotlač (zápis v r. 2018)
- 7. Drotárstvo (zápis v r. 2019)
- 8. Sokoliarstvo - živé dedičstvo ľudstva (zápis v r. 2021)
- 9. Tradície spojené s chovom koní Lipican

1. Značka UNESCO na Slovensku

zdroj: <https://tipnatrip.com/slovenske-pamiatky-unesco/>

Kultúrne pamiatky UNESCO na SLOVENSKU

Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka

Tvrdošín (2008)

Leštiny (2008)

Hervartov (2008)

Ladomírová (2008)

Bodružal (2008)

Kežmarok (2008)

Ruská Bystrá (2008)

Hronsek (2008)

1. Značka UNESCO na Slovensku

zdroj: <https://tipnatrip.com/slovenske-pamiatky-unesco/>

Prírodné pamiatky UNESCO na SLOVENSKU

Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát (2007)

Bukový prales Rožok, Národný park Poloniny (2007)

Bukový prales Stužica, Národný park Poloniny (2007)

Bukový prales Havešová,, Národný park Poloniny (2007)

Bukový prales Vihorlat (2007)

Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu (1995)

Dobšinská ľadová jaskyňa (1995)

Jaskyňa Domica (1995)

Gombasecká jaskyňa (1995)

Jasovská jaskyňa (1995)

Krásnohorská jaskyňa (1995)

Ochtinská aragonitová jaskyňa (1995)

1. Značka UNESCO na Slovensku

zdroj: <https://tipnatrip.com/slovenske-pamiatky-unesco/>

Program UNESCO na SLOVENSKU – Človek a Biosféra

Biosférická rezervácia Slovenský Kras (1977)

Biosférická rezervácia Poľana (1990)

Biosférická rezervácia Tatry (1993)

Biosférická rezervácia Východné Karpaty (1998)

1. Značka UNESCO na Slovensku

zdroj: <https://tipnatrip.com/slovenske-pamiatky-unesco/>

SIĽ
GEOPARKOV
SLOVENSKEJ
REPUBLIKY

Globálne parky UNESCO

- Dňa 17. novembra 2015 195 členských štátov UNESCO ratifikovalo vznik novej kategórie programov UNESCO – Globálne geoparky UNESCO. Potvrdili tým význam manažmentu výnimočných geologických lokalít ako dedičstva neživej prírody a krajiny v komplexnom meradle. Táto kategória tak dosiahla rovnaký význam ako program World Heritage, ktorý sleduje kultúrne a historické dedičstvo, alebo program Man and Biosphere prezentujúci dedičstvo živej prírody.
- Globálne geoparky UNESCO majú za cieľ zvyšovať povedomie o geodiverzite, podporovať jej ochranu, prezentovať nasledovateľné príklady vo vzdelávaní či cestovnom ruchu. Spoločne s lokalitami Svetového dedičstva a Biosférických rezerváciami globálne geoparky UNESCO vytvárajú kompletnú ponuku opatrení trvalo udržateľného rozvoja a nepochybniteľne tak prispievajú k realizácii cieľov trvalo udržateľného rozvoja Agendy 2030 kombinovaním globálnych a miestnych perspektív.

Na Slovensku:

Novohradský geopark (súčasť Globálnej siete geoparkov UNESCO)

Geopark Malé Karpaty

Banskobystrický geopark

Banskoštiavnický geopark

ašpirujúci Zemplínsky geopark

1. Značka UNESCO na Slovensku

zdroj: <https://www.geopark.sk/novohrad-nograd-geopark/>

Rozloha geoparku:
spolu 1.578 km², z
toho SR 336 km², MR
1.251 km²

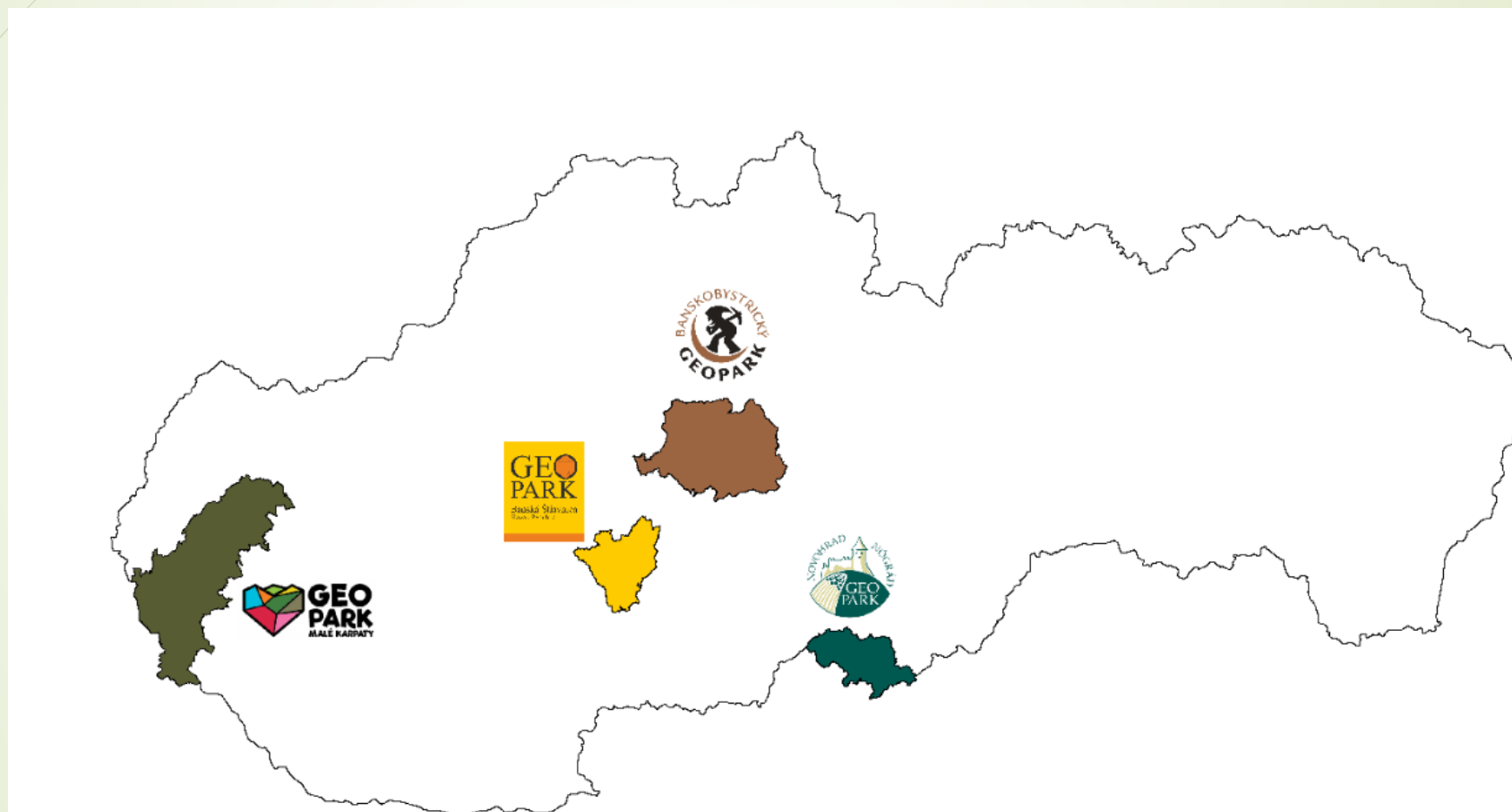
Ochrana geoparku:
CHKO Cerová
vrchovina (SR), NP
Bükk (MR)

Počet geotopov:
spolu 76, z toho v SR
32, MR 44

**Prezentované
tematiky:** geológia,
ochrana prírody,
história, ľudová kultúra

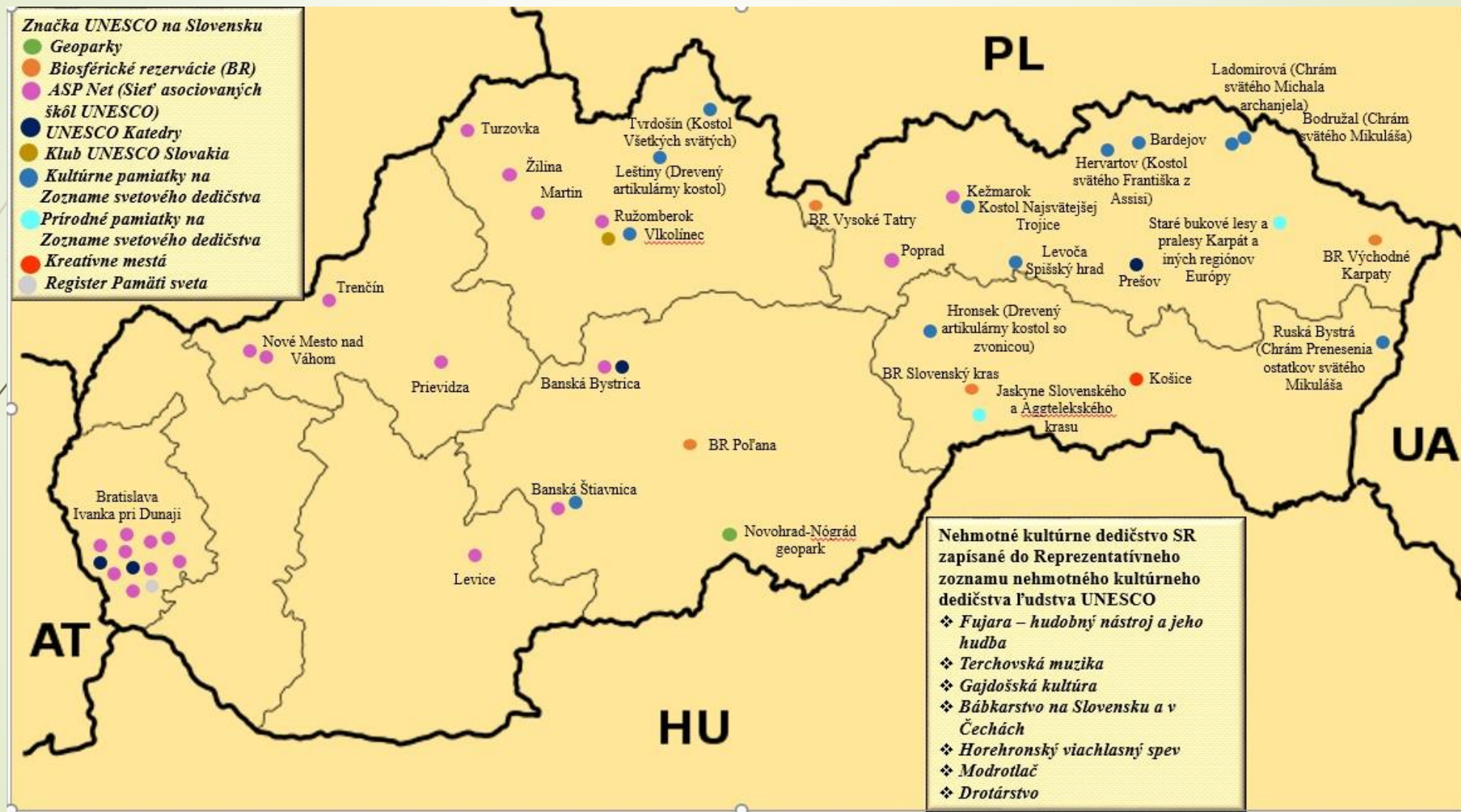
**Geologická
charakteristika:**
neovulkanity

Sieť geoparkov na Slovensku

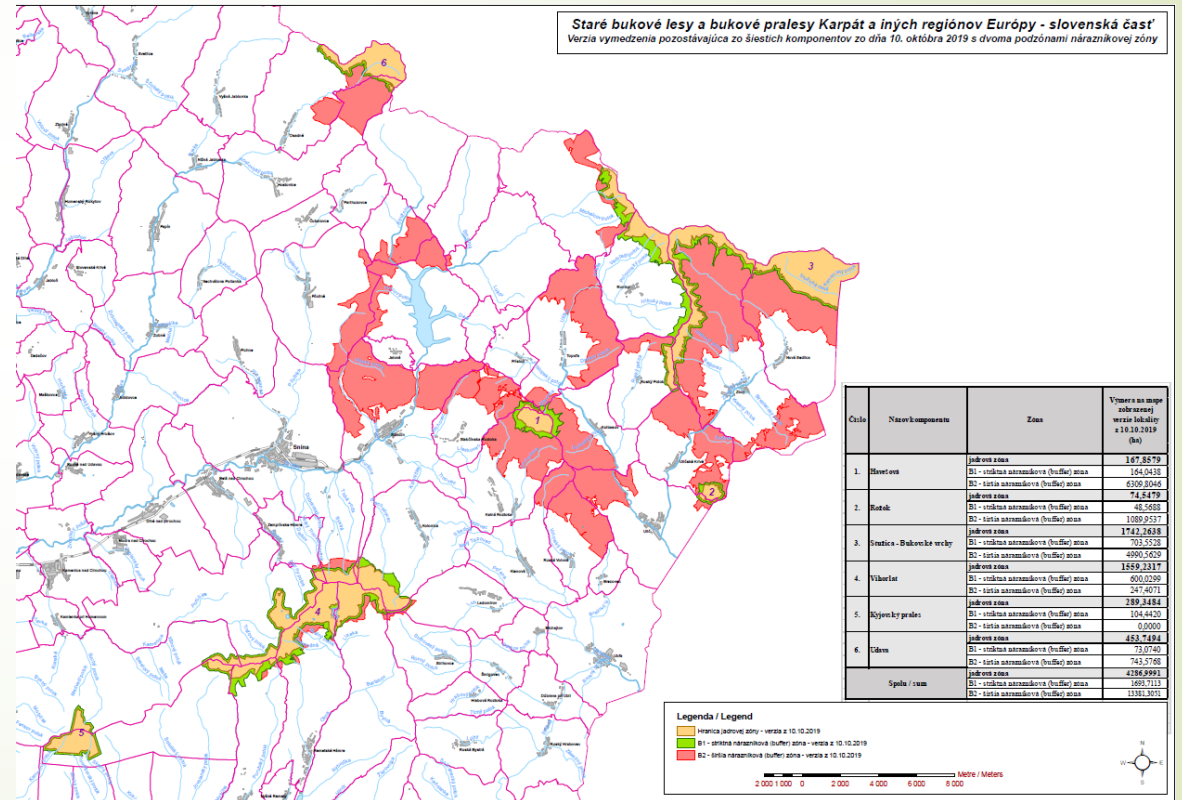
1. Značka UNESCO na Slovensku

zdroj: <http://www.unesco.sk/a/Unesco-v-SR1>

Karpatské bukové pralesy

(zdroj: <https://www.sopsr.sk/web/?cl=30146>)

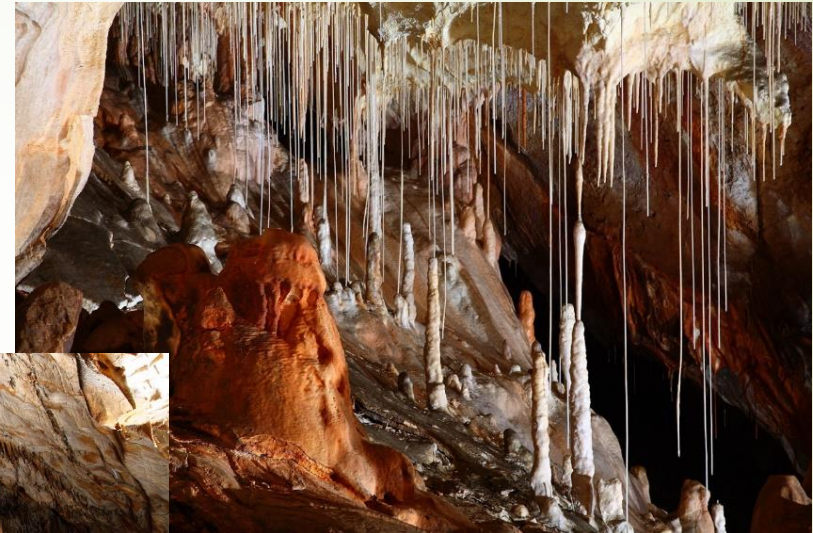
Karpatské bukové pralesy

foto: J. Mikudová (MŽP)

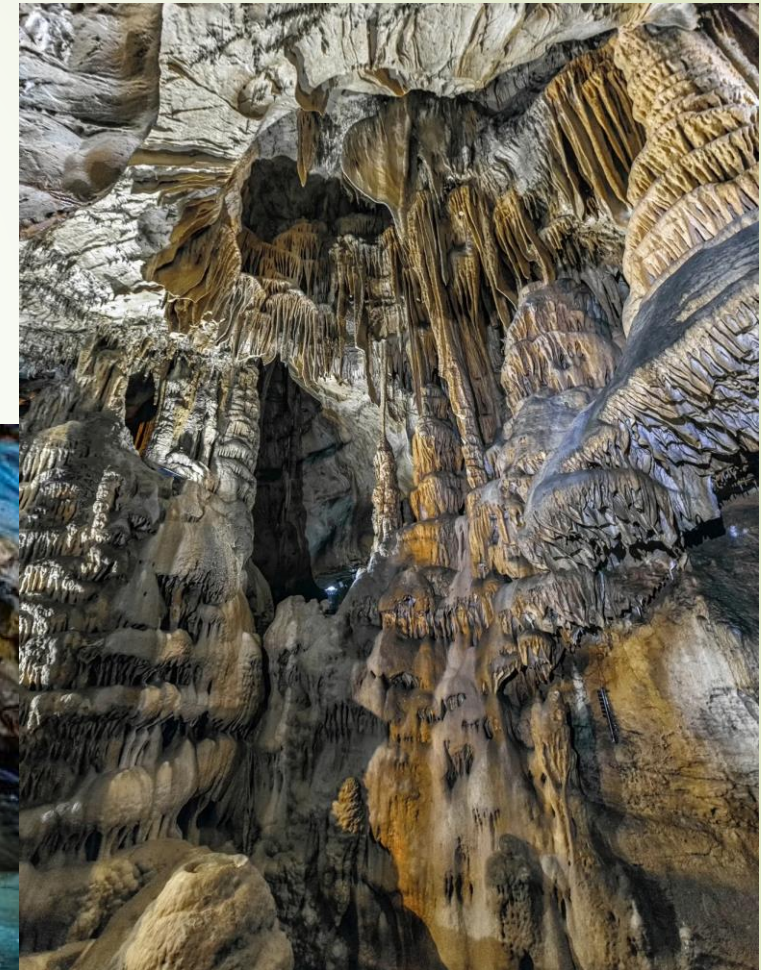
Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu

(zdroj: <https://slovakia.travel/jaskyne-slovenskeho-krasu#prettyPhoto>)

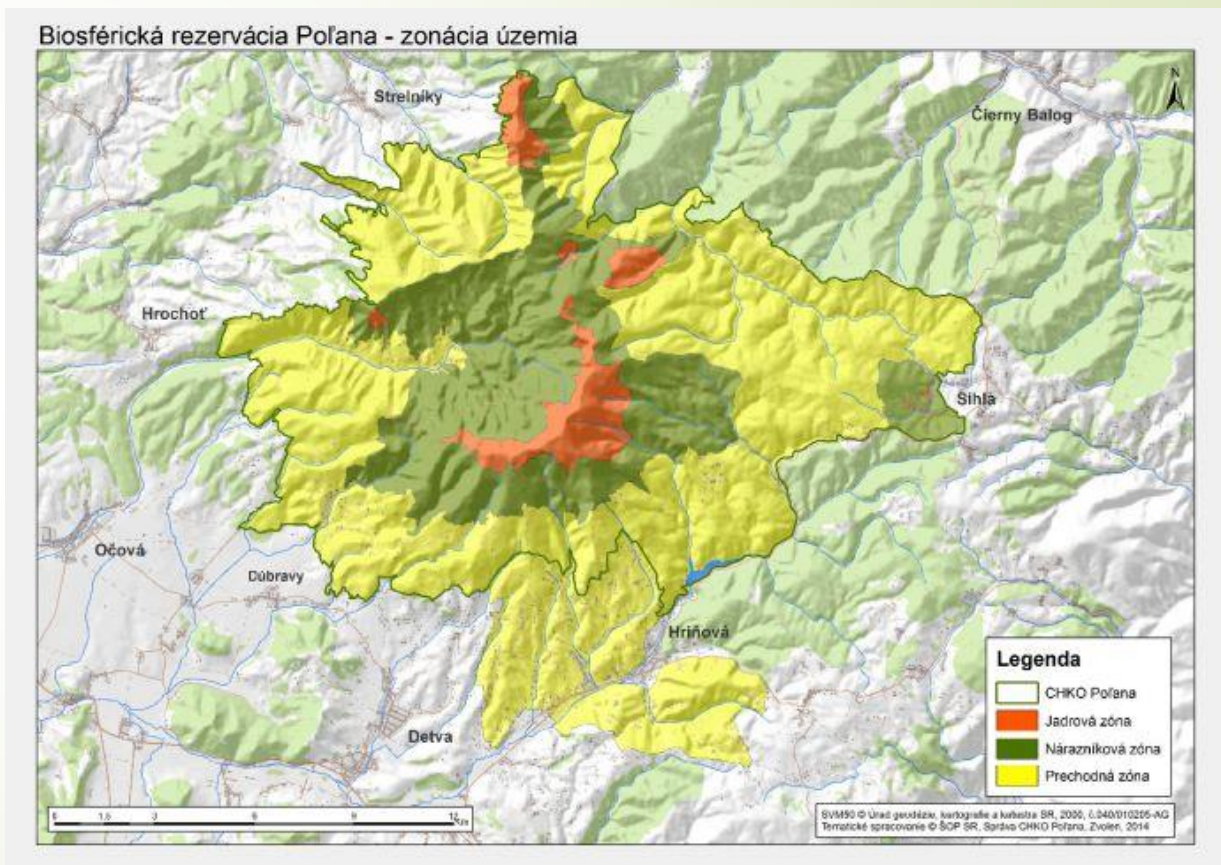
Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu

(zdroj: <https://slovakia.travel/jaskyne-slovenskeho-krasu#prettyPhoto>)

Biosférická rezervácia Poľana

(zdroj: <https://www.hrinova.sk/pre-turistov/prirodne-a-kulturne-pozoruhodnosti/biosfericka-rezervacia-polana/>)

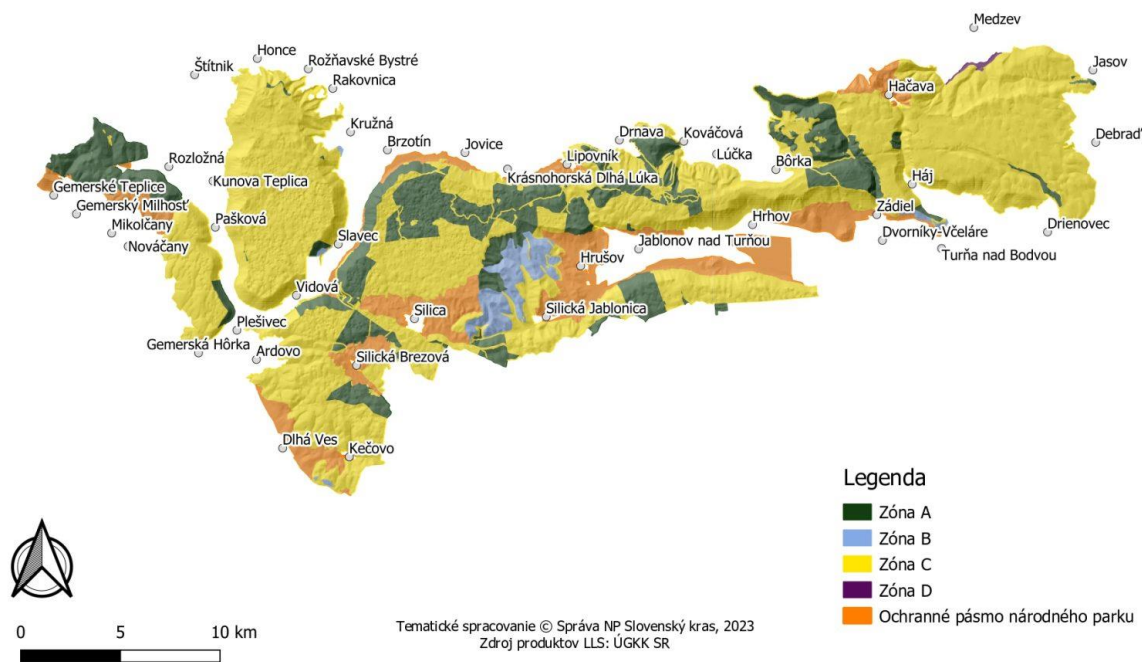

Biosférická rezervácia Slovenský kras

(zdroj: <https://www.npslovenskykras.sk/od-1-januara-2024-plati-zonacia-np-slovensky-kras/>)

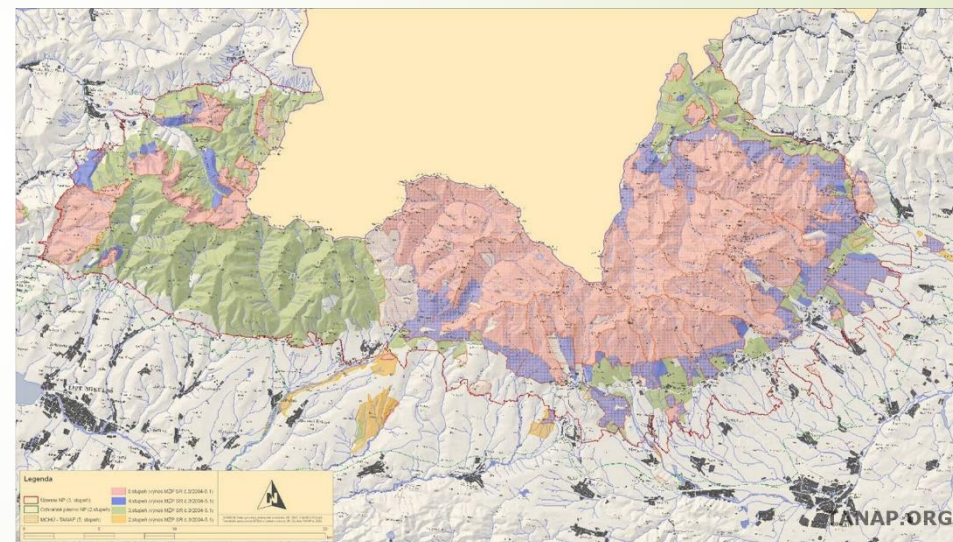

Mapa Národného parku Slovenský kras, jeho zón a ochranného pásma

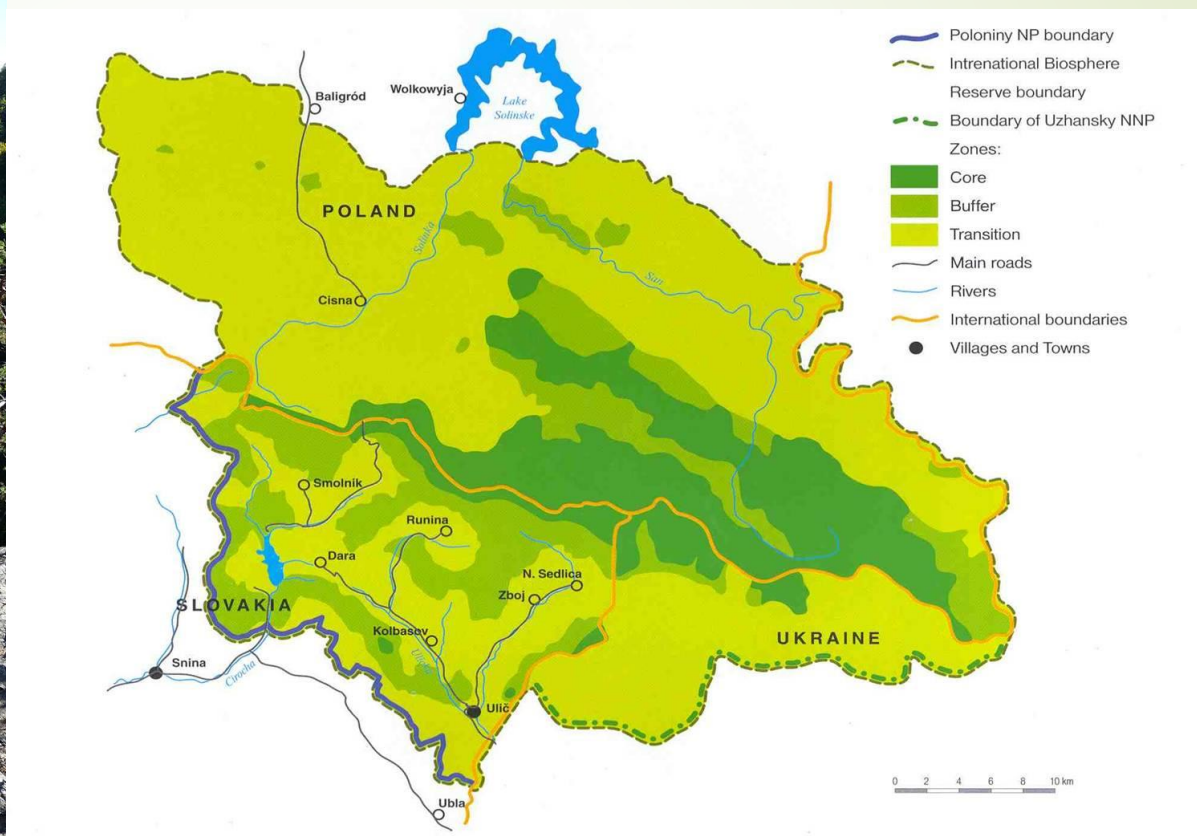
Biosférická rezervácia Tatranský národný park

(Zdroj: <https://www.tanap.org/download/mapa-natura-2000.jpg>
<https://slovakia.travel/tatransky-narodny-park>)

Biosférická rezervácia Východné Karpaty

(Zdroj: <https://www.unesconadosah.sk/lokalita-vihorlatsky-prales>
<https://www.nppoloniny.sk/mbr-vychodne-karpaty/>)

2. Umiestnenie a prístup na prírodné a kultúrne pamiatky UNESCO

(zdroj: Slovenská agentúra cestovného ruchu)

3. SWOT analýza využitia pamiatok a lokalít UNESCO

Silné stránky

- ▶ Turizmus je tretím najsilnejším sektorom európskej ekonomiky a UNESCO pamiatky sú silným „lákadlom“
- ▶ Kultúrny turizmus (cultural tourism) alebo turizmus zameraný na dedičstvo (heritage tourism/ cultural heritage tourism) je historicky najstarším, ale aj najrýchlejšie rastúcim odvetím turizmu v 21. storočí (Timothy – Boyd 2006)
- ▶ Poznatelnosť značky UNESCO v celom svete
- ▶ Veľké množstvo prírodných a kultúrnych pamiatok UNESCO na Slovensku

Silné stránky

- ▶ Blízkosť prírodných a kultúrnych UNESCO pamiatok (možnosť spoločných prehliadok)
- ▶ UNESCO pamiatky „už nie sú je len nostalgickým zdrojom lokálnej, regionálnej alebo národnej identity a spolupatričnosti, ale stále viac aj prostriedkom ekonomických príjmov, globálnej prestíže a moci, ako aj vyhľadávaným cieľom turistov“¹⁾
- ▶ Vznik Ministerstva cestovného ruchu a športu

3. SWOT analýza využitia pamiatok a lokalít UNESCO

Slabé stránky

- Najhodnotnejšie lokality a danosti z hľadiska turistického potenciálu sú často v socioekonomicky najzaostávajúcejších regiónoch
- Nejednotná propagácia a marketing
- „Stratégia SR rozvoja cestovného ruchu do roku 2024 reflektovala predchádzajúce (prevažne socialistické) tendencie, vychádzajúce primárne z ekonomických analýz na základe kvantitatívnych dát, a to sa odrážalo aj v ambíciách tejto stratégie, kde sa nové (kritické a kvalitatívne prístupy) ku kultúrnemu dedičstvu a jeho využitiu v turizme takmer vôbec neobjavili“¹⁾

Slabé stránky

- Dopravná infraštruktúra
- Málo komunikovaná téma medzi ľuďmi žijúcimi v oblasti s pamiatkami UNESCO
- Malá množstvo CK venujúcej sa téme UNESCO pamiatok
- Slabé zapojenie miestnych aktérov (vrátane samospráv)
- Málo odborných diskusií
- Slabá spolupráca agentúr

3. SWOT analýza využitia pamiatok a lokalít UNESCO

Možnosti

- Vytvorenie slovenského web portálu UNESCO pamiatok
- Nárast záujmu
- Hľadanie zdrojov v rámci podpôr EÚ, Nórskeho fondu
- Zapojenie mladej generácie cez UNESCO pamiatky propagovať Slovensko
- Možnosť spojenia kultúrneho turizmu s ekoturizmom
- Možnosť spojenia s lokálnou gastronómiou (gastroturizmom) a inými druhmi turizmu
- Možnosť **stimulovať národnú hrdosť** v kontexte národnej histórie a kultúry (Salazar, 2010)
- Edukácia žiakov už na základných školách
- Cez pamiatky UNESCO zvýšiť podiel turizmu na HDP Slovenska
- Zlepšiť socio – ekonomickú situáciu najzaostalejších regiónov Slovenska (zvýšenie zamestnanosti v regiónoch...)
- „Kultúrne dedičstvo vyžaduje nový zodpovedný udržateľný manažment s cieľom uspokojovania potrieb súčasných generácií a eliminovania ohrozenia budúcich generácií“¹⁾
- Globálny nárast dopytu po „**na mieru šitých službách**“ pre jednotlivcov alebo malé skupiny, čo pre Slovensko podporuje fakt, že patrí medzi krajiny s najväčším počtom hradov a ruín na obyvateľa, ktoré sú práve veľmi vhodným kandidátom na tento typ služieb. (Ondrejková, 2018, Bitušiková, 2021)

¹⁾BITUŠÍKOVÁ Alexandra, Signis Banská Bystrica, 2021 KULTÚRNE DEDIČSTVO A TURIZMUS V 21. STOROČÍ: VÝCHODISKA, TRENDY A PERSPEKTÍVY

3. SWOT analýza využitia pamiatok a lokalít UNESCO

Ohrozenia

- Nedostatočné zdroje na propagáciu
- Neochota ľudí
- „Lokálni aktéri – jednotlivci a inštitúcie, ktorí môžu vidieť „ich“ materiálne pamiatky alebo zvyky, rituály či folklórne prejavy inak, považujú ich za „svoje“ dedičstvo a nechcú, aby sa stalo „globálnym“ len preto, že ho tak označili externí odborní“¹⁾

¹⁾BITUŠÍKOVÁ Alexandrg, Signis Banská Bystrica, 2021 KULTÚRNE DEDIČSTVO A TURIZMUS V 21. STOROČÍ: VÝCHODISKA, TRENDY A PERSPEKTÍVY

<https://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=24048>

4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?

Orientačný návrh dvoch prezentácií z tematickej oblasti baníctva, geológie, technického a kultúrneho vývinu na území Slovenska

- ▶ 1. Múzeum medi v Španej Doline– banícke bratstvo Herrengrund – Historický význam ťažby a spracovania medi v banskobystričskom regióne (MUDr. A. Sitár,)
- ▶ 2. staré geologické mapy (RNDr. Š. Káčer, Štátny geologický ústav D. Štúra)- Kultúrne a historické dedičstvo

4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?

1. Múzeum medi v Španej Doline– banícke bratstvo Herrengrund – Historický význam ťažby a spracovania medi v banskobystričkom regióne (MUDr. A. Sitár,)

- história ťažby medi v oblasti od doby bronzovej až po koniec 19. stor.
- kvalifikovaná exkurzia o pôvode medeno-nosných mineráloch a horninách;
- spôsoby ťažby a spracovania medenej mineralizácie a metódy metalurgie od praveku až po prieskum v 70-tych rokoch 20. stor.;
- na základe stredovekých a novovekých archívnych údajov širšie historické súvislosti ťažby, využívania a exportu medi zo širšej oblasti B. Bystrice;
- zvláštny zreteľ na dobový svetový význam lokality v období existencie Fuggerovsko-Thurzovskej spoločnosti a v tereziánskom období, spojený s rozmachom výroby a unikátnymi technologickými postupmi;
- prínos baníctva a spracovávanía Cu-rúd pre materiálny a kultúrny rozvoj (napr. tzv. aušusnícke tradície zapísané v národnom zozname nehmotného kult. dedičstva) regiónu v centre Slovenska

4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?

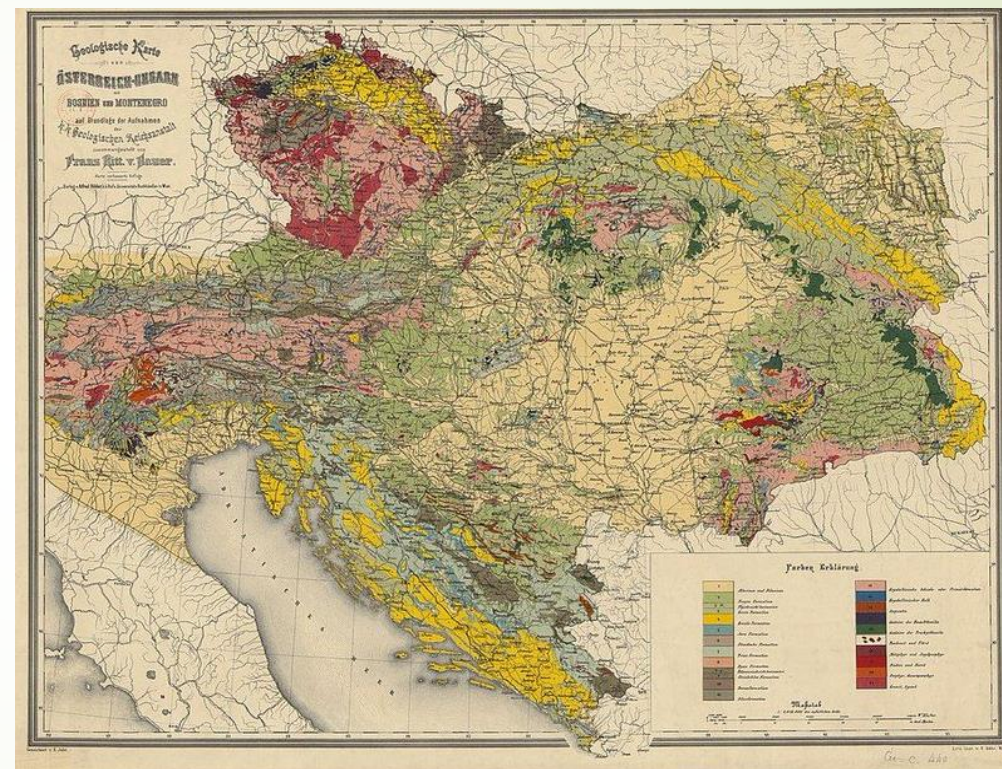
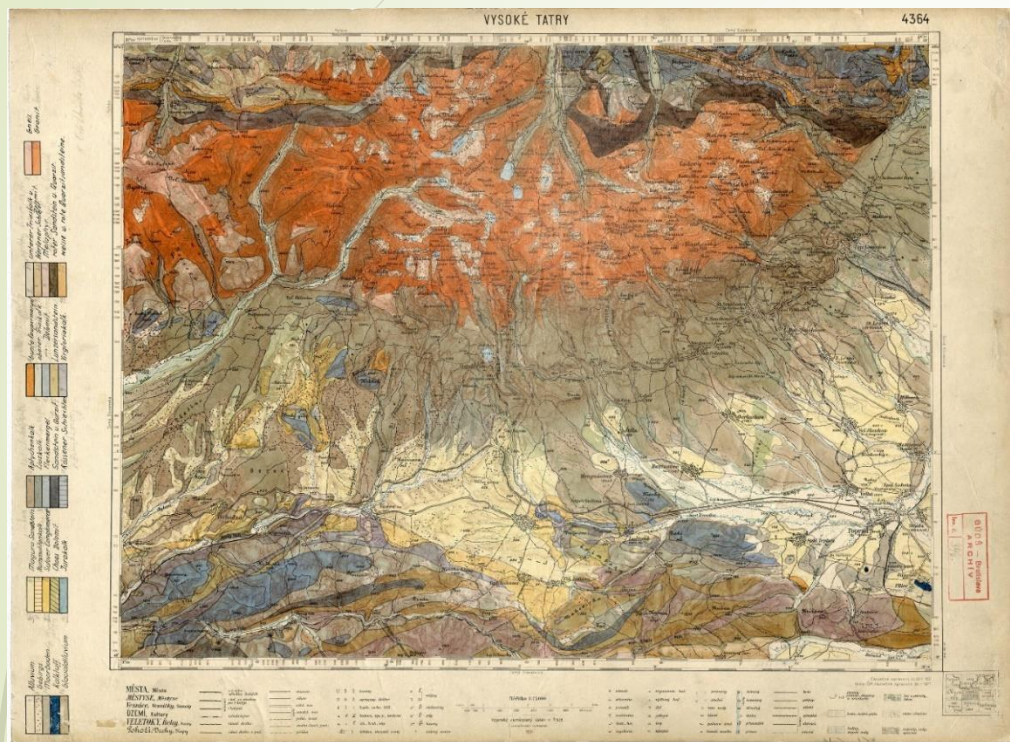

4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?

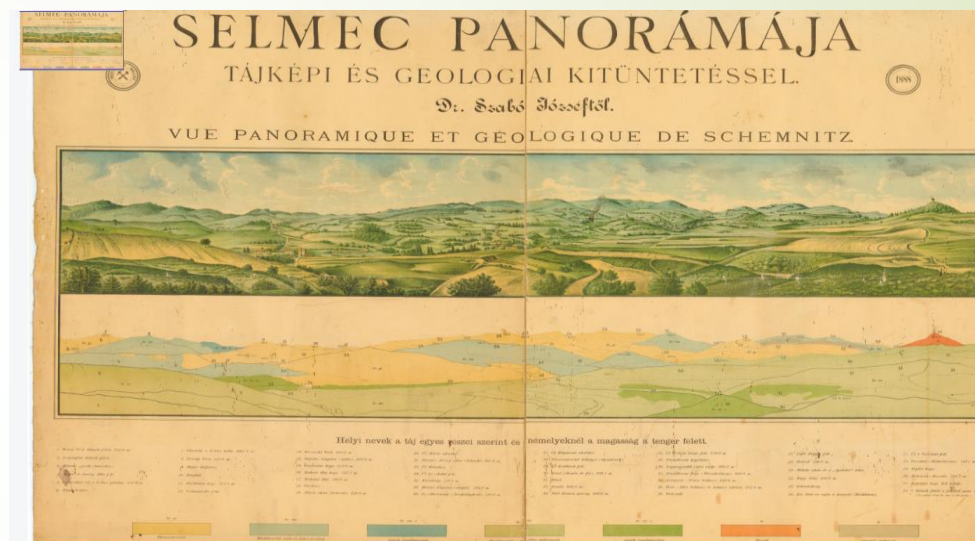
2. staré geologické mapy (RNDr. Š. Káčer, Štátny geologický ústav D. Štúra)- Kultúrne a historické dedičstvo

- ▶ prezentácia archívnych geologických, banských a prieskumných mapových podkladov z územia Slovenska;
- ▶ chronologický vývoj geologicko-montanistických poznatkov a spôsobu konštrukcie historických máp na základe digitálnej sumarizácie z archívnych zdrojov Slovenska, Čiech, Rakúska a Maďarska

4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?

4. Čo v rámci UNESCO ponúka MŽP ?

5. VÝZVY pre možnosti využitia UNESCO pamiatok a lokalít v turizme

Názov UNESCO sa stal **špičkovou značkou** pre cestovný ruch. Nárast turistov vedie k dôležitosti rozvoja udržateľnej marketingovej stratégie. Marketing udržateľného cestovného ruchu rieši dichotómiu medzi sociálnymi a ekonomickými potrebami a environmentálnou perspektívou. Aby bola lokalita svetového dedičstva životaschopná, mala by zahŕňať dobre riadený plán zohľadňujúci finančné potreby na udržanie lokality a environmentálne potreby, aby nedošlo k poškodeniu budúcej existencie lokality.

Miesta svetového dedičstva sú produkty poháňané službami. Preto je množstvo poskytovaných služieb priamo spojené s udržateľnosťou lokality. Vyvinuli sa tri perspektívy:

5. VÝZVY pre možnosti využitia UNESCO pamiatok v turizme

- zamerať sa na ochranu prírody,
- zamerať sa na zvýšenie úrovne turistov
- zamerať sa na rozvoj zariadení pre návštevníkov

Štúdie naznačujú, že je potrebná implementácia všetkých troch perspektív pre efektívnosť konceptu trvalo udržateľného turizmu v UNESCO lokalitách (Fouad A. Sadiki, 2012)

ĎAKUJEM ZA POZORNOSŤ

gabriela.matecna@enviro.gov.sk